

ברכת שחלק מכבודו/הרב אבישי בן דוד

אחת מברכות הראיה היא ברכה על ראיית מלך. הגמרא בברכות בפרק הרואה¹ מספרת על רב ששת שאפילו שהיה עוור הלך לברך את הברכה ובחכמתו ידע בדיוק מתי צריך לברך. בנוסף קבעו חז"ל² שיש מצווה לראות מלך ואפילו מלך גוי שאם יזכה יבחין בינו ובין מלך ישראל וכן נפסק להלכה גם בשולחן ערוך בסימן רכד³. בגמרא בברכות בפרק מי שמתו⁴ התירו אפילו לעבור על הלכות מסוימות לשם כך כמו דילוג על קברי גויים לכהנים. יש לברר, מה דין הברכה הזו בימינו, האם יש לברך אותה על מלכים שבימינו והאם יש לברך אותה על מנהיגים אחרים כמו ראשי ממשלה ונשיאים?

רבינו אברהם בר יצחק אב"ד, בעל ספר האשכול⁵, כתב שכדי לברך המלכים צריך שיתקמו בשליט שלשה תנאים: שהוא חשוב בשלטון ובנשיאות כמלך, והורג במשפט, ואין מי שימחה בידו לשנות דברו. והובאו דבריו בארחות חיים⁶, וברדב"ז⁷.

הרדב"ז שם כתב, שכיון שהמלך יכול לבטל דברי הפחה, אין לברך עליו ברכת המלכים. ומסיים שהטוב והישר בזה לברך בלא שם ומלכות שבזה לא הפסיד כלום שהרי הוא נותן שבח להקב"ה שחלק מכבודו לבשר ודם והובאו דבריו במג"א ובמשנ"ב⁸.

כן כתב גם בשו"ת חתם סופר⁹, שגדר המלך לענין ברכה הוא כל שבידו להמית ולהחיות אפילו בעירו, וחידש עוד שגם אם נוסע מחוץ לממלכתו יש לברך עליו.

אולם יש שכתבו שכן יש לברך על נשיא מדינה משום שהכבוד והסמכות בידיו:

בשו"ת אפרקסתא דעניא חלק א סימן לב¹⁰ כתב שיש לברך על נשיא משום שיש לו יכולת להעניק חנינה וממילא זה נחשב כבודו כמו כבוד שמים שביכולתו להמית ולהחיות, אם כן נחשב כבודו אע"פ שלא דן במשפט שכן דרך המלכים בימינו שאינם שופטים ואין הבדל אם כן בינו לבין מלך חוץ מבחירתו לזמן. כן כתב בשו"ת שואל ונשאל חלק א - אורח חיים סימן עג, שמי "שהורם ונבחר לנשיא הריפובליקא הגם שהעם הם הנותנים לו כח ובחירה ובידם לשנותו, מ"מ מלך גמור הוא שהרי עתה יש בידו אותו הכח והשולטנות, דאלת"ה גם המלך המוריש מלכותו והוא קבוע עכ"פ העם הם הבוחרים או המסכימים בו ואם ירצו ימליכו זולתו. והגם דהנשיא ממשלתו מוגבלת ויש צירי העם ויועצים ועפ"י רוב דעות יקום דבר מ"מ פשוט שאין זה גורע כלל מכחו שהרי הוא הוא הנעלה על כולם." כלומר מי שנעלה על כולם והסמכויות בידו אע"פ שסמכותו תלויה בעם יש לו דין מלך. וכן כתב בספר תורת חיים סופר

¹ ברכות נח ע"א.

² ברכות ט ע"ב.

³ שו"ע או"ח סי' רכד סעי' ה - ט.

⁴ ברכות יט ע"ב.

⁵ יר"ד סי' לב.

⁶ הלכות ברכות אות מט.

⁷ חלק א' סימן רצו.

⁸ או"ח סימן רכד סעיף ח.

⁹ חלק א (אורח חיים) סימן קנט.

¹⁰ ר' דוד ב"ר ברוך קלונימוס שפרבר מגדולי רבני רומניה. נולד בשנת תרל"ה (1875). שימש כרבה של ברשוב.

(סימן רכד אות י). כן העלה בשו"ת באר משה (ח"ב סי' ט) שיש לברך על נשיא ארה"ב ללא שם ומלכות כיוון שאין בידו להחיות ולהמית אבל נשיא שאין משפט מתבצע ללא חתימתו יש לברך עליו.

כן כתב הרב וואזנר¹¹ ראוי לברך על המכובד וגדול ביותר. אין גרעון בכך שהוא כפוף לחוק בהוצאה להורג.

וכן כתב בארחות רבינו בעל הקהילות יעקב¹² שיש לברך על נשיא ארה"ב אע"פ שאין בידו להמית. (לעומת זאת על נשיא מצרים כתב שאין לברך כיוון שתפס את הנשיאות לבד ולא התמנה ע"י העם. עוד כתב בשם הגרי"ח זוננפלד שהורה לא לברך על קיסר גרמניה שביקר בירושלים משום שהוא מזרעו של עמלק שכתוב בו מחה תמחה)

הרב משה שטרנבוך¹³ כתב שעל נשיא אין לברך שהרי בסמכות בית הנבחרים להדיח אותו והוא רק שליח של העם לזמן. אולם על מלך יש לברך גם בימינו. בין שהוא מלך כמו מלך ירדן שכל הסמכויות בידו (ובשם הגי"ח זוננפלד כתב שאע"פ שנפגש עמו באוהל ולא הופיע בכבודו ברך עליו) ואפילו על מלכת אנגליה שאין בידה את הסמכויות אבל המלוכה בידה וביד צאצאיה וכבודה כבוד מלכים ממש הממשלה יונקת את סמכותה ממנה והיא החתומה על החוקים.

בשו"ת יחווה דעת¹⁴ כתב שאע"פ כן אין לברך על נשיא מדינה בימינו בשם ומלכות כי הברכה היא כשרואה את כבודו ואת גודלו ואילו הנשיא בימינו לובש בגדי אזרח רגילים.

כן כתב גם הציץ אליעזר¹⁵ שאין לברך על נשיא ארה"ב כי אין בכוחו לשפוט ולהרוג אך על מלך ירדן כן אבל רק אם מופיע בכבודו עם בגדי מלכות ופמליה וכ"כ הרב פינטו בשו"ת נבחר מכסף שללא כבודו לא חל חיוב הברכה.

הרב דב ליאור¹⁶ כתב לברך דווקא על מלך שאין למי שמעליו יכולת לשנות את החלטתו. וגם לא על מלך טקסי כמו באנגליה. כן לברך על מלך ירדן ומלך סעודיה.

הרב יעקב אפשטיין¹⁷ כתב שיש לברך על ראש הממשלה:

"נראה לומר שכל מי שכבוד ה' מתגלה בו יש לחלוק לו כבוד. ובישראל כשהכבוד האלוקי מתגלה במלך או בסמכות שלטונית גבוהה כרה"מ, יש לחלוק לו כבוד, כי לא על הסמכות והפמליא מברכים כי אם על כבוד ה' המתגלה באותו מלך או שר. ובמדינת ישראל, נראה לומר שב"ה שזכינו לשיבת עצמאותנו וליסד מדינה בעוז מדיני, אע"פ שאין היא בשלמות, יש מקום לברך על בעל הסמכות השלטונית המייצג במעמדו את כבוד ה' המתעלה."

¹¹ שבט הלוי ח"א סי' לה.

¹² חלק א עמ' צג.

¹³ תשובות והנהגות כרך ב סימן קלט.

¹⁴ חלק ב סימן כח.

¹⁵ חלק כ"ב סי' יד.

¹⁶ דבר חברון או"ח סי' רה.

¹⁷ חבל נחלתו א כ.

הרב זולדן¹⁸ חולק על סברה זו וסובר שראש הממשלה אינו אלא ראש המפלגה הגדולה ביותר והוא אפילו אינו יכול לבחור את השרים שאינם ממפלגתו.

הרב אבינר¹⁹ אומר שבימינו אין מלך אפי' לא נשיא ארה"ב ואין לברך עליו.

הרב אליעזר מלמד²⁰ כתב שלא לברך, כי כל המטרה של המהפכה הדמוקרטית היא שלא יהיה מלך שיש בידו סמכויות בלתי מוגבלות.

לעומתם הרב יהודה זולדן²¹ כותב שבימינו במדינת ישראל יש לברך על ראיית נשיא המדינה כיוון שהוא עומד בראש השלטון ואע"פ שסמכויותיו מצומצמות בעיקר לחנינה, וכפי שיש לברך על מלכת אנגליה.

למסקנה: נחלקו האחרונים האם לברך שחלק מכבודו על נשיא מדינה דמוקרטית:

י"א לא לברך – חתם סופר, הרב שטרנבוך, הליכות שלמה (אויערברך), ציץ אליעזר, הרב ליאור, הרב אבינר, פניני הלכה.

י"א לברך על נשיא מדינה כמו נשיא ארה"ב – קרית חנה דוד, שואל ונשאל ח"א או"ח סי' עג "נשיא רפובליקה", תורת חיים סופר, קהילות יעקב. או על ראש ממשלה – חבל נחלתו.

י"א לברך ללא שם ומלכות על נשיא כמו נשיא ארה"ב – יחוה דעת (כי לא לובש בגדי מלכות). באר משה (אין בידו להמית ולהחיות. וכן כל המלכים והשליטים בזה"ז).

י"א לברך על מי שסמכות החנינה בידיו - אפרקסתא דעניא, הרב וואזנר, יתכן שלדעה זו יש לברך גם על נשיא מדינת ישראל.

הרב יהודה זולדן כותב במפורש לברך על נשיא מדינת ישראל כי הוא עומד בראש העם מבחינה שלטונית, האזרח מספר אחד בכבוד ומעלה.

¹⁸ תחומין כ עמ' 119-130; מלכות יהודה וישראל עמ' 129-130; תחומין כב עמ' 33-39.

¹⁹ תשובה באתר ובדברים שבע"פ שם.

²⁰ פניני הלכה ברכות, ברכות הראיה כ, ברכת המלכים בזמן הזה.

²¹ במאמר ראיית פני מלך ומנהיג וברכתה פרק ו המתברכים עמ' 123 - 127 ובמסקנה עמ' 130.

